

גן לאומי תל מגידו

בן אדם למקום www.parks.org.il | 3639 | ‏**פ**

אחרית דבר

לאחר התקופה הישראלית ירדה מגידו מעל בימת ההיסטוריה. בתקופה הפרסית עמדו על התל מבנים בודדים בלבד, ועם דעיכתה של האימפריה הפרסית נעזבו גם אלה. בתחילת המאה ה-3 לפסה"נ העתיקה אוכלוסיית מגידו את מקום יישובה לכפר עותנאי, דרומית-מערבית לתל מגידו. מאוחר יותר הוצב בקרבת מקום הלגיון הרומי השישי והוקמה העיר לגיו.

מקובל כי מגידו היא "הר מגידון" (ארמגדון), הנזכר בברית החדשה. בספר חזון יוחנן (ט"ז, ט"ז) מתואר חזון אפוקליפטי ולפיו ייערך כאן קרב אחרית הימים בין כוחות הטוב לכוחות הרשע, ולאחר פורענויות רבות תבוא מלכות האל על הארץ. נראה כי השראת החזון שאובה מנבואתו של הנביא זכריה, המתאר את קרב אחרית הימים שיתרחש בבקעת מגידו (זכריה י"ב, י"א).

במלחמת העולם הראשונה, בשנת 1891, נערך קרב נוסף במגידו. הגנרל אדמונד אלנבי, במטרה לתפוס את השליטה בעמק יזרעאל מידי הכוחות העותומאניים, צעד, כתחזותמס השלישי לפניו, אל תל מגידו דרך "מעבר ערונה", הפתיע את החיילים הטורקיים שהוצבו שם וניצח בקרב. בעקבות הקרב המפואר זכה המצביא לתואר "לורד אלנבי ומגידו".

זיהוי האתר ותולדות המחקר

השם "מגידו" לא השתמר, אולם אזכוריה המקראיים של העיר בסמיכות לשמותיהן של ערים בעמק יזרעאל סייע לזהותה עם אחד מתלי העמק. אישתורי הפרחי הציע במאה ה-14, בספרו "כפתור ופרח", לזהות את מגידו המקראית עם שרידי מחנה הצבא הרומי לגיו, הנמצאים כ-800 מטרים דרום-מערבית מתל אל-מוֹתְסֵלִים (תל המושלים, הוא תל מגידו), לפתחו של ואדי ערה. במהלך המאה ה-18 הגיעו חוקרים רבים אל מסקנה זהה. אדוארד רובינסון היה היחיד ביניהם שהציע, במאה ה-19, לזהות את מגידו עם תל אל-מותסלים.

בין השנים 1903 ו-1905 חפרה בתל משלחת מטעם החברה הגרמנית לחקר המזרח, בראשות גוטליב שומאכר. ממצאיה של תעלת בדיקה רחבה שחצתה את התל לאורכו מצפון לדרום כללו שרידי ארמון וקברי פאר מן האלף ה-2 לפסה"נ.

בשנת 1925 חודשו החפירות באתר בידי המכון המזרחני של אוניברסיטת שיקאגו, בתמיכתו הכספית הנדיבה של ג'ון רוקפלר. תכניתה של המשלחת לחשוף את האתר כולו, שכבה אחר שכבה, עד סלע האם התבררה כמשוימה יומרנית שתיארך שנים ארוכות, ולאחר שהאתר "הופשט" מכל שרידי התקופות המאוחרות עד לשרידי התקופה האשורית, בחרו החופרים להתמקד בארבעה שטחי חפירה מרכזיים. חפירות המשלחת בניצוחם, באו אחר זה, של הארכיאולוגים קלארנס פישר, פל"א גאי וגורדון לאוד נקטעו בשנת 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, וחודשו רק לאחר קום המדינה. רבים ממבני הפאר שנראים במגידו נחשפו בידי המשלחת הזו. המשלחת האמריקנית הקימה את הבניינים המשמשים כיום כמבואה לאתר, שתלה בקרבתם את העצים הרבים, ובנתה מגרש טניס (הקיים עדיין בין העצים) לשימושם של החופרים.

אתר מורשת עולמית

התלים המקראיים: מגידו, חצור ובאר שבע

בשנת 2005 הכריז אונסקו, ארגון האומות המאוחדות לחינוך, מדע ותרבות, על מגידו, חצור ובאר שבע כאתרי מורשת עולמית. התלים האלה נבחרו כמייצגים הטובים ביותר של ערים מימי המקרא והן נזכרות במקרא פעמים רבות. בתלים אלה נערכו חפירות ארכיאולוגיות אינטנסיביות, שהניבו ממצאים מרתקים, השופכים אור על תולדות העמים בארץ ישראל ועל תולדות עם ישראל בתקופת המקרא. הממצא האדריכלי המרשים כולל שערים, חומות, מקדשים, מחסנים, אורוות ומפעלי מים.

באונסקו נקבעו שישה קריטריונים להכרזה על אתר ודי באחד מהם (מלבד קריטריון 6) כדי להכריז עליו כאתר מורשת עולמית. התלים המקראיים עומדים בארבעה קריטריונים:

- קריטריון 2 – שלושת התלים מייצגים מפגש של תרבויות וערכים אנושיים במזרח התיכון, שעוצבו באמצעות דרכי המסחר ובריתות עם ארצות אחרות. מפגש זה בא לידי ביטוי בסגנונות בנייה שמיזגו השפעות של מצרים, סוריה וארצות הים האגאי, ויצרו סגנון מקומי מובחן.

- קריטריון 3 – שלושת התלים הם עדות לתרבויות שנעלמו, זו של הערים הכנעניות מתקופות הברונזה וזו של הערים המקראיות מתקופת הברזל. תרבויות אלה באות לידי ביטוי ביצירותיות בתכנון עירוני, בביצורים, בארמונות ובטכנולוגיה של מפעלי מים.

- קריטריון 4 – הערים המקראיות השפיעו השפעה ניכרת על ההיסטוריה המאוחרת יותר באמצעות הסיפור המקראי.

- קריטריון 6 – בשל אזכורם בתנ"ך, יש לשלושת האתרים ערך עולמי דתי-רוחני יוצא דופן.

המנהרה האופקית של מפעל המים

^[דרוש מקור]

^[דרוש מקור]

בין השנים 1960 ו-1971 חפר במגידו יגאל ידין חמש עונות חפירה קצרות מטעם המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית. מאז 1992 חופרת באתר משלחת המכון לארכיאולוגיה של אוניברסיטת תל אביב, בראשותם של דוד אוסישקין וישראל פינקלשטיין. המשלחת שמה לה למטרה להבהיר את בעיות הסטרטיגרפיה (שיכוב) והכרונולוגיה הסבוכות של תל מגידו.

האתר מוגש לאנשים עם מוגבלויות.
בתיאום מראש ניתן לקבל שרות הסעה מוגנשת לראש התל.

המבואה

מבואת הכניסה לאתר שוכנת במבנים שבנתה משלחת החפירות של המכון המזרחני של אוניברסיטת שיקאגו בשנות ה-20 של המאה שעברה. במקום אפשר לצפות בסרטון בן עשר דקות המתאר את תולדות מגידו ובתצוגה אוודות החפירה.

הכניסה לתצוגה מעוטרת בכעין שחזור של שער, המייצג את מגידו של התקופה הישראלית. כאן מוצגים רקע ודברי הסבר על מגידו ואתריה. בחדר נפרד מוצג דגם גדול של התל. במבואה חנות המציעה ספרים, מפות ומזכרות, ולידה מזנון ומסעדה.

1. מאגר מים – גרם המדרגות המרשים שלפנינו יורד מכיוון מעבר שער העיר של התקופה הישראלית (מס' 4) אל בריכה מטויחת שנועדה לאגירת מים. עדיין לא התברר מה היה מקור המים.

מאגר המים בכניסה לתל מגידו, מהתקופה הישראלית 2

ברוכים הבאים לגן לאומי תל מגידו אתר מורשת עולמית

הגן הלאומי מגידו הוכרז בשנת 1966 והוא משתרע על שטח של 190 דונם. בשנת 2005 הוכרז תל מגידו על-ידי אונסקו, יחד עם התלים המקראיים חצור ובאר שבע, כאתר מורשת עולמית.

אזור המקדשים ובמת הפולחן מתקופת הברונזה הקדומה

הגן הלאומי כולל את תל מגידו, בשטח של כ-60 דונם, ובגובה של כ-60 מטרים מעל סביביותו. בנוסף להתיישבות בחלקו העליון של התל, נתגלו בצפון-מזרחו שרידי עיר תחתית, עליה ממוקמים כיום הבניינים שבכניסה אל האתר.

בתקופת המקרא הייתה מגידו מן החשובות שבערי ארץ ישראל. ממקומה חלשה על מוצא נחל עירון (ואדי ערה) לעמק יזרעאל ועל "דרך הים" – דרך הסחר הבינלאומית אשר קישרה בין מרכזי התרבות והכוח של המזרח הקדום, מצרים ומסופוטמיה. בסביבתה נבעו מעיינות ולמרגלותיה נפרשה אדמת העמק הפורייה. יתרונות אלא הם גם שהפכו את מגידו ליעד שלטון נכסף, וכך לזירת קרבות ומאבקים של מי שביקשו שלטו בה וממנה. הד אפשרי לאחד הקרבות האלה אנו מוצאים בשירת דבורה: "אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגדו" (שופטים ה', י"ט), ואילו במסורת הנוצרית מזוהה מגידו עם ארמגדון – זירת הקרב המכריע של אחרית הימים בין כוחות האלוהים וכוחות הרוע (חזון יוחנן ט"ז, ט"ז).

בחפירות בקנה מידה נרחב הנערכות בתל זה יותר ממאה שנים נחשפים שרידים מן המרשימים בארץ, המעידים על מעמדה הרם של העיר, בייחוד בתקופת הברונזה ובתקופת הברזל.

תולדות האתר

כלי צור וחרסים בודדים שנתגלו במגידו מעידים כי כבר בתקופה הניאוליתית (האלפים ה-7 וה-6 לפסה"נ) וכן בתקופה הכלקוליתית (האלפים ה-5 וה-4 לפסה"נ) היה יישוב במקום.

שער מגידו מהתקופה הכנענית המאוחרת

2. שער העיר הכנענית – השער בן ארבעת התאים שדרכו אנו עוברים נבנה בתקופה הכנענית (הברונזה) המאוחרת. בזמן בנייתו לא הייתה העיר מבוצרת, ועל כן לא היה תפקידו הגנתי אלא טקסי – כניסה אל מכלול הארמון של אותה תקופה. בימי האחרונים, נראה כי הוסב למעין אגף שירות של הארמון, כאשר בתוך תאיו נבנו תנורים. בסוף התקופה הכנענית המאוחרת, כאשר נשרף הארמון הסמוך באש, יצא השער מכלל שימוש.

השער בנוי אבני גיר מקומיות ורק בנדבך הראשון של פניו, הבא במגע עם הרצפה, הותקנו לוחות בזלת שהם עמידים יותר מאבן גיר. בין נדבכי האבן שולבו קורות מעץ זית ששרידיהן המפוזמים נמצאו במהלך החפירות. השער השתמר לגובה רב, ועל כן במהלך תהליכי שימורו לא היה צורך להגביהו באופן ניכר. פס בטון מסמן את קו השחזור. קורות עץ חדשות שולבו בין הנדבכים במקום המקוריות, וריצוף האבן של מעבר השער הושלם לרווחת המבקרים באתר ולמען ביטחונם.

3. הארמון הכנעני – מעבר לשער הכנעני, מצד ימין, ניצב קיר אבן גדול, שעוביו כשני מטרים, שריד בודד בשטח מארמון השליט של

קופסת שנהב מעוטרת בספינקסים (באדיבות רשות העתיקות)

התקופה הכנענית

החל מהתקופה הכנענית (הברונזה) הקדומה (בשלהי האלף ה-4 לפסה"נ), שושגה מגידו כמרכז עירוני. מעידים על כך שרידים מרשימים של מקדש מונומנטאלי.

מגידו הייתה עיר-מדינה כנענית חזקה במהלך האלף ה-3 והאלף ה-2 לפסה"נ ולכן היא נזכרת בתעודות מצריות רבות.

בימי תחזותמם השלישי (המאה ה-15 לפסה"נ) הייתה מגידו שותפה בברית ערים כנעניות, אשר, בחסות ממלכת מיתני, מרדו במצרים. באנאלים (דברי הימים) של תחזותמס השלישי מתואר הקרב שהתחולל בעמק, למרגלות מגידו, בו הביס הצבא המצרי את המורדים תוך שהוא בוזז מאות מרכבות, אלפי סוסים ותבואה רבה. הגעת הצבא המצרי למגידו דרך מעבר ערונה (ואדי ערה) הצר מתועדת אף היא. לאחר הקרב צרו המצרים על מגידו שבעה חודשים עד שכבשוה.

בין מכתבי אל-עמארנה (המאה ה-14 לפסה"נ) – שרידי ארכיון של תכתובות בינלאומית מתקופת הברונזה המאוחרת שנתגלה במצרים – נמצאו שישה מכתבים שנשלחו לפרעה אחנאתון ממלך מגידו בִּירִידִיהַ, בו הוא מדווח על מסים שהעלה לפרעה וקובל על שמלך שכם מתאנה לו. העיר הכנענית שהייתה תחת חסות מצרית חרבה במחצית השנייה של המאה ה-12 לפסה"נ.

התקופה הישראלית

בספר יהושע ובספר שופטים נמנית מגידו עם הערים הכנעניות אותן לא הצליח שבט מנשה להוריש (יהושע י"ז, י"א-י"ג; שופטים א', כ"ז), אך היא נמנית גם עם רשימת המלכים הכנענים המנוצחים ביהושע י"ב, כ"א: "*מֶלֶךְ תַּעֲנָךְ אַחֵד, מֶלֶךְ מַגִּידוֹ אַחֵד*". המקרא מתאר גם את בנייתה של מגידו, יחד עם חצור וגזר, בידי המלך שלמה: "*וזה דבר המס אשרהעלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המילוא ואת חומת ירושלים ואת חצור ואת מגידו ואת גזר*" (מלכים א' ט', ט"ו).

במחצית השנייה של המאה ה-10 לפסה"נ ערך פרעה שישק מסע צבאי נרחב בכנען (מלכים א' י"ד, כ"ה-כ"ו). ברשימת כיבושיו החרותה על קיר מקדש קרנן במצרים מופיעה מגידו. עדות חשובה נוספת למסעו מתגלמת בדמות שבר ממצבה שהעמיד בעיר, אשר התגלה במהלך החפירות בתל.

על פי דעה אחת, הקים שלמה במגידו עיר גדולה ובה שני ארמונות בוניים אבני גזית. על פי דעה אחרת נבנו ארמונות אלה במאה ה-9 לפסה"נ על ידי המלכים לבית עמרי ששלטו בממלכת ישראל הצפונית. במרוצת המאה ה-8 לפסה"נ הגיעה מגידו הישראלית לשיא שיגשוגה. השרידים המרשימים מתקופה זו כוללים גם ביצורים, אורוות ומפעל מים.

גם במהלך תקופה זו עברה מגידו טלטלות. סביבותיה היו זירת התנוששות בין מלכי יהודה למלכי ישראל. על פי המסופר במלכים ב', ט', במגידו מצא אחזיה מלך יהודה את מותו בידי יהוא מלך ישראל, לאחר מנוסתו מבית הגן.

ב-732 לפסה"נ תפס תגלת פלאסר השלישי, מלך אשור, את העיר מידי מלכי ישראל והפכס לבירת פחוונה אשורית שכללה את הגליל ואת עמקי הצפון. בסוף המאה ה-7 לפסה"נ, עת דעכה האימפריה האשורית, ירש את השלטון באזור פרעה נכו, מלך מצרים, ובפקודתו נהרג יאשיהו מלך יהודה במגידו (מלכים ב' כ"ג, כ"ט-ל').

^[דרוש מקור]

מגידו הכנענית. ראשיתו של הארמון בתקופה הכנענית התיכונה. בתקופה הכנענית המאוחרת הגיע הארמון לשיא גודלו ופארו. היה זה מבנה ענק בקנה מידה מקומי; מידות חלקו שנחשף בחפירה (30 × 50 מטרים). תכניתו – חצר מרכזית קטרה (פתוחה) המוקפת חדרים וחצרות קטנות יותר – הושפעה מאדריכלות סורית בת זמנו. לצד קיר האבן מדרגות בזלת שהיו משולבות ברחוב שעלה משער העיר אל רחבה בחזית הארמון. הארמון חרב בשרפה גדולה במאה ה-12 לפסה"נ. באחד מחדריו, שנקרא על ידי חופריו "בית האוצר", התגלה אוסף של מאות חפצי שנהב מעוטרים. האוסף מעיד על מעמדו של שליט מגידו. עדויות נוספות למעמדו: אחד מחדרי המבוא שהוביל לחצר המרכזית של הארמון היה מרוצף צדפים, ושרידי טיח צבעוני שהתגלו על קיר החצר. רוב קירות הארמון הוסרו בחפירות כדי לחשוף שכבות קדומות יותר ואילו חלקו הדרומי של הארמון טרם נחפר.

נעלה במדרגות עץ ונתקדם בזמן.

4. השער הישראלי – זמן מה לאחר שחרבה העיר בסוף התקופה הכנענית (הברונזה) המאוחרת שוקמה העיר; אוכלוסייתה ותרבותה החומרית של העיר החדשה היו עדיין כנעניות. בימי ממלכת ישראל שבה מגידו להיות עיר מרכזית, בנויה לתלפיות. מלכי ישראל ביצרו את העיר, ולפנינו שרידי מבנה שער הדפוס, שהיה משולב במערך הביצורים. שער חיצוני בן שני תאים ניצב במעלה לכש העולה לעיר מצפון. השער הפנימי שלפנינו – שהיה בעל שישה תאים – חובר אל השער החיצוני ברחבה בצורת האות רי"ש. יש הסוברים שמבנה האבן שלפנינו הוא רק יסודותיו של השער הפנימי. מן השער החיצוני ירד גרם מדרגות אל מאגר המים (מס' 1). בעבר יוחס השער למפעלי הבנייה של שלמה המלך, אולם חופרי האתר כיום מעריכים שהוא נבנה מאוחר יותר, בימי של ירבעם השני בראשית המאה ה-8 לפסה"נ. חציו המערבי של השער הפנימי הוסר במהלך חפירתו. לפנינו חלקו המזרחי של השער ובו שלושה תאים בוניים אבני גזית. התא המרכזי טרם נחפר.

נמשוך בשביל לכיוון מזרח ואחרי כ-30 מ' נגיע לפינה של חצר הארמון.

5. הארמון הכנעני הקטן – משמאלנו שרידי "הארמון הקטן". מבנה זה היה חלק ממתחם הארמון של שליטי מגידו בתקופה הכנענית המאוחרת, אשר כלל לפחות שני מבנים מרשימים ואת שער העיר (2). תכניתו של הארמון הקטן – חצר גדולה מוקפת חדרים – דומה לתכנית הארמון העיקרי (3), אך ממדיו צנועים יותר. שביל המבקרים חוצה את פינתה הדרום-מערבית של החצר, בה עומדים עדיין באתרם שני אגני אבן גדולים.

נגיע ל"צומת הארמון הצפוני" ונפנה שמאלה לעבר האורוות והארמון הצפוני.

6. האורוות הצפוניות – במגידו נתגלו שני מכלולי אורוות – האחד בצפון-מזרח התל והשני בדרום-מערב – המעידים כי מגידו של אותה תקופה הייתה לעיר שתפקידה המרכזי אחזקת יחידות צבא של רכב ופרשים או סחר בסוסים. בניית עיר האורוות מיוחסת

